

ДИЗАЙН ІНТЕР'ЄРУ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ

Духіна В.С., студ. гр. А-354

Науковий керівник – Василенко О.Б., д. арх., проф. (кафедра Образотворчого мистецтва, Одеська державна академія будівництва та архітектури)

Анотація. У сучасному світі, ветерани війни, які повертаються з воєнних дій, зазнають значних фізичних та психологічних викликів, які часто вимагають довготривалої та інтенсивної реабілітації. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) стає серйозним фактором, що ускладнює процес відновлення та реінтеграції ветеранів в суспільство. Метою роботи є вивчення основних принципів створення середовища, яке сприяє фізичному та психологічному відновленню, а також забезпечує комфорт та безпеку пацієнтів. Досліджено основні принципи та підходи до дизайну інтер'єру, спеціально адаптованого для потреб ветеранів війни. Тема є актуальною для України, зокрема у зв'язку зі складною соціально-політичною ситуацією та необхідністю підтримки ветеранів у їх поверненні до мирного цивільного життя.

Проблемам проектування закладів охорони здоров'я присвячені дослідження багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Загальні положення щодо проектування закладів охорони здоров'я сформульовано у ДБН В.2.2-10-2022 «Заклади охорони здоров'я. Основні положення», ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», визначено в Законі України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [1-3]. Дослідження просторової організації медичних закладів були описані в роботах науковців: Дж.Л. Бишоп, Р.У. Аллен, П. Бландела. Дослідженнями з проектування реабілітаційних центрів для колишніх військовослужбовців, включаючи розробку їхнього інтер'єрного простору, займалися європейські дослідники, такі як Гуд Ч. та Сміт П.

Постановка завдання. Основною метою публікації є розгляд ролі дизайну інтер'єру як ключового фактору для ефективної реабілітації ветеранів війни. Завданнями дослідження є: визначення основних принципів дизайну інтер'єру, які можуть сприяти покращенню фізичного та психологічного стану ветеранів; розгляд можливостей використання новітніх технологій та інноваційних підходів у дизайні інтер'єру для реабілітації військових; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення дизайну інтер'єру в реабілітаційних центрах для підвищення ефективності реабілітації ветеранів війни.

У сучасному світі, ветерани війни, які повертаються з воєнних дій, зазнають значних фізичних та психологічних викликів, які часто вимагають довготривалої та інтенсивної реабілітації. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) стає серйозним фактором, що ускладнює процес відновлення та реінтеграції ветеранів в суспільство. У такому контексті, дизайн інтер'єру реабілітаційних центрів набуває великого значення: не лише ергономіка приміщень відіграє важливу роль у підтримці здоров'я та комфорту ветеранів, але і врахування їхніх унікальних потреб, пов'язаних з ПТСР.

Однією з ключових складових роботи реабілітаційних центрів є психологічна реабілітація. Воєнні конфлікти можуть спричинити посттравматичний стресовий розлад, депресію, тривогу та інші психічні проблеми у постраждалих. Професійна психологічна підтримка та терапія, що надаються в центрах, допомагають подолати травми, зміцнити психічний стан та повернутися до нормального життя. Реабілітаційні центри забезпечують доступ до необхідних послуг та ресурсів для відновлення та реабілітації постраждалих [4]. Вони акцентують увагу на інклюзії та захисті прав людей, які постраждали від військових дій, сприяючи створенню справедливого та емпатичного суспільства.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), виснажливий психічний стан, який виникає після травматичної події, такої як бойові дії [5], поширений серед

військовослужбовців та ветеранів. Симптоми ПТСР включають нав'язливі спогади (кошмари), уникнення (наприклад, уникнення ситуацій, що нагадують травматичну подію), негативні думки та переконання (наприклад, почуття безнадії щодо майбутнього) та симптоми гіперзбудження (наприклад, легко лякатися). Ці симптоми призводять до функціонального порушення [6].

Методи формування сприятливого медичного середовища включають аналіз ситуації, інженерно-технічне та інформаційне забезпечення, об'ємно-просторове рішення, архітектурно-планувальне, організацію предметно-просторового середовища, дизайн, екологічність, автономність та ергономічність організації лікувального процесу та устаткування. Невід'ємними аспектами стають архітектурно-художні та композиційно-просторові якості середовища, які впливають на психічний стан пацієнтів та комфорт медичного персоналу, підвищуючи загальний рівень комфортності та естетики інтер'єрів закладів охорони здоров'я [8].

Дизайн внутрішніх приміщень може оптимізувати реакцію пацієнтів на терапію [7]. Психіатричні заклади, сконструйовані з такими функціями, як зменшення скупченості (наприклад, низька соціальна щільність, громадські зони з пересувними сидіннями), екологічні фактори (наприклад, акустичний комфорт) і позитивні відволікання (наприклад, реабілітаційні сади, більший вплив денного світла, вікна з видом на природу) сприяють позитивній соціальній взаємодії та покращують результати психічного здоров'я (рис. 1-2). Відомо, що особливості навколишнього середовища, зокрема колір, відіграють важливу роль у досягненні терапевтичних цілей для пацієнтів із психічним здоров'ям [6].

Щодо внутрішньої архітектурно-просторової організації приміщень реабілітаційного центру для військовослужбовців та ветеранів війни, архітектор враховує закономірності побудови фізичного простору, такі як осьова спрямованість, розподіл по сторонах світу, форма лінійних контурів та чіткість фізичних меж об'єктів. Залучення геометрії у формуванні архітектурних композицій є ключовим для психологічного комфорту. Дослідження показують, що форма приміщень має великий вплив на сприйняття гармонії. Зорове сприйняття враховує пластичність, контур, величину, форму та світлоту плям [9]. Емоційне ставлення до ліній та форм може викликати різні враження, наприклад, спокій або рух. Основні форми геометричної конфігурації включають квадрат, коло і рівнобічний трикутник, які мають велике значення для архітектурно-просторової організації комплексу.

Рис. 1. Інтер'єр зони очікування. San Antonio Military Medical Center

Рис. 2. Інтер'єр тренажерної зали. Walter Reed National Military Medical Center, США.

Дослідник Роджер С. Ульріх виокремлює три основні компоненти дизайну внутрішнього середовища для психологічного відновлення пацієнтів: відчуття контролю ситуації, соціальна підтримка та позитивні відволікаючі фактори у фізичному середовищі. Для кожного компонента існують докази з різних наукових досліджень, що вони можуть впливати на благополуччя як на фізичному, так і на психологічному рівнях. Крім того, встановлено, що ці компоненти, особливо контроль і соціальна підтримка, впливають на

стрес і благополуччя в широкому діапазоні груп людей і ситуацій [7].

Перший компонент – відчуття контролю [7]. Ця концепція є добре відомою для багатьох дизайнерів, які вивчають вплив середовища на психологічний стан людини. Численні дослідження показали, що для різних груп осіб, таких як пацієнти в лікарнях або працівники на робочих місцях, важливо мати відчуття контролю над ситуацією, оскільки це допомагає знизити рівень стресу та покращити самопочуття. У сфері охорони здоров'я брак контролю є поширеною проблемою, яка посилює стрес та негативно впливає на самопочуття. У той же час, медичні установи часто створюють умови, що знижують відчуття контролю у пацієнтів та медичного персоналу, що може призвести до стресу та вигорання. Це може бути спричинено, наприклад, шумом або поганим організованим робочим середовищем для медичного персоналу [6].

Незалежно від того, чи йдеться про персонал, пацієнтів чи відвідувачів, стрес, спричинений відсутністю контролю, можна зменшити за допомогою психологічно сприятливого дизайну, тобто за допомогою стратегій дизайну, які сприяють відчуттю контролю. Приклади дизайнерських підходів, які мають підвищити контроль і тим самим зменшити стрес, включають: контрольовані телевізори в палатах пацієнтів і зонах для відвідувачів; гаражі або майданчики, доступні для пацієнтів; контроль температури в приміщенні пацієнтами, які перебувають на гемодіалізі і, як правило, відчувають себе холодно; зони відпочинку і «втечі» для персоналу; робочі місця для персоналу, які спроектовані і розміщені таким чином, щоб не викликати часті перешкоди з боку відвідувачів.

Другий компонент – соціальна підтримка [7]. Частий контакт з родиною та друзями корисний для пацієнтів. Дослідження показали, що люди з високим рівнем соціальної підтримки відчувають менше стресу. Наприклад, працівники зі сприятливим соціальним середовищем відчувають менше стресу, ніж їхні колеги з низьким рівнем підтримки. Дослідження також показують, що недостатня соціальна підтримка пов'язана зі збільшеним ризиком захворювання і гіршим одужанням після важких хвороб, наприклад, пацієнти з інфарктом міокарда із сильною підтримкою мають кращі шанси на одужання. Ці факти підкреслюють важливість соціальної підтримки у зменшенні стресу для ветеранів війни, тому її слід враховувати в сучасних стратегіях дизайну, спрямованих на зменшення стресу.

Проте обмежена кількість досліджень зосереджувалась на темі того, як дизайн медичних установ може впливати на доступ до соціальної підтримки. Майже всі дослідження були проведені в психіатричних лікарнях та будинках для літніх людей. Вони переважно досліджували вплив розташування меблів та планування приміщень на рівень соціальної взаємодії між пацієнтами [6]. Наприклад, вивчення денних кімнат або віталень показало, що соціальна взаємодія знижується, коли стільці розміщені пліч-о-пліч, особливо вздовж стін кімнати. Більше того, непохитні, нерухомі меблі зазвичай гальмують соціальну взаємодію. Ці дослідження свідчать про те, що дизайн інтер'єру може значно підвищити соціальну взаємодію між пацієнтами, за допомогою зручних, рухомих меблів, які можуть бути розташовані у невеликих, гнучких групах (рис. 1).

Третій компонент – позитивні відволікаючі фактори у фізичному середовищі [7]. Дослідження показали, що фізичне оточення повинно забезпечувати помірний рівень позитивного впливу. Високий рівень стимуляції може спричинити стрес, а низький - нудьгу та негативні почуття, такі як депресія. Відсутність зовнішнього позитивного впливу може збільшити стрес. Для деяких груп, таких як люди похилого віку та довготривалі пацієнти лікарень, недостатня стимуляція може бути серйозною загрозою для здоров'я.

Концепція позитивного відволікання стверджує, що певні аспекти навколишнього середовища важливі для зменшення стресу та покращення самопочуття. Останні дослідження показали, що такі фактори можуть сприяти зниженню кров'яного тиску. Найефективнішими серед них є обличчя з виразом щастя, тварини та елементи природи, такі як дерева та вода. Ці аспекти мають коріння у давніх інстинктах та впливають на наше самопочуття через культурний та еволюційний вплив [8].

У архітектурі потрібно поєднувати не лише естетичний вигляд, а й функціональність. Особливу увагу слід приділяти вибору текстур матеріалів, таких як папір, глина, мармур тощо, які полегшують рух людей з обмеженими можливостями у просторі медично-реабілітаційних закладів. Враховуючи відстань між об'єктами, ми можемо покращити сприйняття простору. Наприклад, зорові відчуття можуть бути покращені завдяки деталізації об'єктів, глибині форм, різноманіттю візуальних картин і ефектам освітлення.

Архітектурні, художні та композиційно-просторові рішення для внутрішнього середовища медично-реабілітаційних центрів політравми спрямовані на забезпечення підвищення емоційного стану пацієнтів та загального рівня комфортності установи.

Висновки та результати. Дослідження підтверджують, що дизайн інтер'єру має значний вплив на ефективність процесу реабілітації ветеранів війни. Особливо важливим є створення сприятливого середовища, яке підтримує психологічний комфорт та позитивний емоційний стан пацієнтів. Важливими аспектами дизайну інтер'єру для реабілітації ветеранів є врахування їхніх потреб, фізичних обмежень та психологічних станів. Проаналізовано ряд ключових принципів дизайну інтер'єру, які мають враховуватися при створенні приміщень реабілітаційних центрів для військових. Серед них – доступність, безпека, комфорт, ергономіка та психологічний комфорт. Важливою є доступність середовища, безпека, зручність та естетичність. Ефективний дизайн для ветеранів війни має бути індивідуалізованим та адаптованим до конкретних потреб кожного пацієнта. Врахування особистих переваг, інтересів та можливостей кожного ветерана допомагає створити ефективну реабілітаційну атмосферу.

Детальне вивчення принципів та підходів до дизайну інтер'єру реабілітаційних центрів для військових може виявити нові можливості для оптимізації процесу реабілітації. Дослідження у цьому напрямку мають потенціал покращити якість послуг, наданих ветеранам, та сприяти їхньому швидшому та успішнішому відновленню.

Література:

1. ДБН В.2.2-10-2022. Заклади охорони здоров'я. Основні положення. Київ: Мінрегіон України, 73 с.
2. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Київ: Мінрегіон України, 2018. 70 с.
3. Закон України про реабілітацію у сфері охорони здоров'я. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 06.05.2024).
4. Черниш Г.В. Особливості реабілітаційних центрів для людей які постраждали внаслідок бойових дій : пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи магістра. Дніпро, 2023. 48 с.
5. Watkins L.E., Sprang K.R., Rothbaum B.O. Treating PTSD: A review of evidence-based psychotherapy interventions. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*. Frontiers in Behavioral Neuroscience. 2018. Vol. 12.
6. Nuamah J., Rodriguez-Paras C., Sasangohar F. Veteran-Centered Investigation of Architectural and Space Design Considerations for Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD). *HERD: Health Environments Research & Design Journal*. 2020. Vol. 14. P. 164-173.
7. Ulrich R.S. Effects of interior design on wellness: Theory and recent scientific research. *Journal of Health Care Interior Design*. 1991. Vol. 3(1). P. 97–109.
8. Красножон Т.Ю. Принципи архітектурно-планувальної організації медично-реабілітаційних центрів політрами: дис. д. філософії / Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. Київ, 2023. 250 с.
9. Красножон Т.Ю. Геометричні засоби формування гармонійного внутрішнього середовища медичних реабілітаційних центрів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2020. Вип. 57. С. 287–300.